

2 Νοεμβρίου 2019

«Ευτυχώς που υπάρχω εγώ!»

/ Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός

Πόσες φορές δεν έχουμε δει και ακούσει γονείς να λένε για τα παιδιά τους λόγια του είδους: «Όλο βλακείες κάθεται και βλέπει στην τηλεόραση!», «Μια εκπομπή της προκοπής το 'χει σε κακό να παρακολουθήσει!», «Μουσική είναι αυτές οι βλακείες που ακούς;», «Πολύ ωραίες είναι οι αηδίες που φοράς και σήμερα...». Λόγια που προφανώς απευθύνονται στα παιδιά τους και, τακτικότερα, συνοδεύονται από άλλα λόγια: «Εγώ στην ηλικία σου [ετούτο και το άλλο]», «Εμείς στην εποχή μας [το παρατούτο και το παρ' άλλο]» — ενίοτε συμπληρωμένα και με το βάζο τα κερασάκια του είδους: «Αλλά δεν φταις εσύ, η μάνα σου [ή ο πατέρας σου] φταίει, που σ' αφήνει και παίρνει συνέχεια το μέρος σου»,

«Αλλά ξέρω πού έμοιασες και από πού πήρες και τα κάνεις αυτά τα καμώματα...». Εννοείται μάλιστα (μπα, κακό που μας βρήκε, μ' αυτό το «εννοείται»...) ότι τα λόγια ετούτα συνοδεύονται κι από ανάλογες μούτες, εκφράσεις, στάσεις σώματος, χειρονομίες, κινησιολογίες, πράξεις και παραλείψεις. Που όλες μαζί σκηνοθετούν το υπερθέαμα «Καλημέρα λάθος!». Του οποίου η υπόθεση είναι απλούστατη: Υπάρχει μία μόνο οπτική γωνία αποδεκτή- είναι η δικιά μου. Υπάρχει ένα μόνο

κριτήριο αξιολόγησης- το δικό μου κριτήριο. Υπάρχει μία μόνο ρύθμιση μυαλού σωστή — είναι η δικιά μου. Υπάρχει ένα μόνο γούστο που ταιριάζει σ' όλα- το δικό μου. Και συνεχίζουμε σ' αυτόν τον χαβά, μέχρι την τελική κορύφωση του έργου, που κλείνει «αποθεωτικά»(en apotheose), που λένε οι Γάλλοι) με τον πυρήνα όλων των νοημάτων: Ευτυχώς που υπάρχω εγώ, το δικό μου γούστο κι η δική μου άποψη, για να βλέπουν όλοι πώς πρέπει να 'ναι ο κόσμος και πόσο λάθος είναι όσοι έχουν διαφορετική άποψη και γούστο!

Έτσι διατυπωμένο («Ευτυχώς που υπάρχω εγώ!»), το νόημα της στάσης που περιγράψαμε φαίνεται εξωφρενικά γελοίο... Έλα όμως που, πρώτο, αυτό είναι το νόημα μίας τέτοιας στάσης -τα υπόλοιπα είναι σάλτσες, στερεότυπα, ιδεολογίες και εκλογικεύσεις. Δεύτερο, αυτός ο εξωφρενικός παραλογισμός διόλου δεν λείπει και μάλλον περισσεύει στην καθημερινή μας εμπειρία. Και τρίτο (αν και όχι έσχατο), μια τέτοια στάση τείνει να θεωρείται ασυναίσθητα αυτονόητη απ' όσους την υιοθετούν συστηματικά - με αποτέλεσμα να χάνουν όχι μόνο την αίσθηση της πραγματικότητας, αλλά και κάθε αίσθηση του χιούμορ και του γελοίου.

Το πόσο σοβαρές μπορεί να είναι οι παρενέργειες μιας τέτοιας στάσης, που πηγάζει από ακατανοησία, φόβο και μειωμένη ευαισθησία απέναντι στον κόσμο του παιδιού, το έχω αναλύσει εκτενώς στο βιβλίο μου Τα παιδιά δεν θέλουν ψυχολόγο. Γονείς θέλουν! Όπου στο κεφάλαιο «Κοντά και λίγο πιο ψηλά», διατυπώνω τον ύψιστο κανόνα για να υφίσταται επαφή και επικοινωνία μεταξύ γονιού και παιδιού: Ο γονιός δεν έχει την πολυτέλεια ν' αγνοεί ή ν' απορρίπτει τον κόσμο του παιδιού του - το τι του αρέσει, τι βλέπει, τι διαβάζει, ποιοί είναι οι ήρωες του, ποιές οι αναφορές του, η κουλτούρα του. Αντίθετα μάλιστα, οφείλει να γνωρίζει επαρκώς τον κόσμο του, ώστε να μπορεί να έρθει σ' επαφή με το παιδί του με τον μόνο τρόπο που επιτρέπεται και υποστηρίζει τέτοια επαφή και επικοινωνία: Συναντώντας το παιδί εκεί όπου εκείνο βρίσκεται, δηλαδή στον κόσμο του παιδιού. Μεταβαίνοντας ο γονιός στον κόσμο του παιδιού του για να το συναντήσει, να το νιώσει, να του παράσχει παρουσία, ακρόαση και ομιλία με τη μόνη μέθοδο που πιάνει τόπο: Με μέτρο και με τρόπο. Δηλαδή, μιλώντας τη γλώσσα του παιδιού του, αναφερόμενος σε όσα περιέχει και χωρά το μυαλό του παιδιού του, επικαλούμενος παραδείγματα, παρομοιώσεις και ιστορίες από την κουλτούρα του παιδιού του -με δεδομένο (σιγά το νέο!) ότι δεν είναι υποχρεωτικό ο κόσμος του παιδιού του να εκτοπίσει τον κόσμο του γονιού. Ο γονιός δηλαδή καλείται να κατορθώνει σε καθημερινή βάση, κατ' επανάληψη, ένα διπλό κατόρθωμα: Να υπερβαίνει τον δικό του εγωκεντρισμό (τον ναρκισσισμό του, για να ονομάσουμε την περιεκτικότερη έννοια) και να διευκολύνει τη συνάντηση δυο κόσμων διαφορετικών (κόσμος του μεγάλου -κόσμος του μικρού) μεταβαίνοντας αυτός ο ίδιος στον κόσμο του παιδιού του (προφανώς, όσο και όπου χρειάζεται και χωρίς

ποτέ του να ξεχνά ότι ήταν και παραμένει, ακόμη κι όταν μεταβαίνει εκεί, γονιός). Για τους εφήβους ειδικά, στο βιβλίο μου Και όμως μιλάνε - Έφηβος λόγος, καθώς και στο μικρό δοκίμιο μου «...γιατί δεν έχουν τίποτε να πουν»: Ανατομία μιας προκατάληψης, έχω αναλύσει τους μηχανισμούς που διαμορφώνουν το στερεότυπο: «Οι έφηβοι δεν μιλάνε γιατί δεν έχουν τίποτε να πουν». Κι έχω τεκμηριώσει το ότι και το πώς αυτό το καταφρονητικό, απορριπτικό στερεότυπο πηγάζει ακριβώς από τον φόβο, το άγχος και την ακατανοησία των μεγάλων απέναντι στις ανυπόφορες αλήθειες που κουβαλάνε και φανερώνουν οι έφηβοι στην κοινωνία μας γενικά και στη σχέση με τους γονείς τους ειδικότερα.

Ας επανέλθουμε λιγάκι ακόμη στον σχολιασμό της απορριπτικής στάσης των γονιών απέναντι στα γούστα, στον τρόπο και στις απόψεις των παιδιών τους. Σίγουρα, υπάρχουν κάποιοι λόγοι που τους οδηγούν σ' αυτή την αρνητική ακατανοησία. Ο προεξάρχων τέτοιος λόγος είναι ότι νιώθουν στο πετσί τους πόσο παροδικά και σχετικά είναι στ' αλήθεια όσα οι ίδιοι πίστεψαν και νόμισαν, λάτρεψαν και υπηρέτησαν... όλα εκείνα τα οποία, βάσιμα ή μη, έδωσαν κάποιο νόημα στον βίο τους και ποσότητες τροφής και καυσίμου στον ναρκισσισμό τους - στο πόσο ευχαριστημένοι (έως και υπεροπτικοί και αλαζόνες) είναι σχετικά με τα όσα έκαναν κι έζησαν οι ίδιοι. Σίγουρα, βλέπουν πόσο αβέβαιη είναι η ανθεκτικότητα των ανθρώπινων έργων απέναντι στις μηχανές του χρόνου και της λήθης. Σίγουρα, το χάσμα που βλέπουν να υφίσταται μεταξύ των γενεών (όποιας μορφής και έκτασης) κινητοποιεί στην ψυχή τους άμυνες έναντι του χρόνου: Καλούνται να διασώσουν ό,τι μπορεί να διασωθεί από τα κύματα του καιρού και των ανθρώπων -κι αυτό δεν είναι μόνο ο εγωισμός τους. Είναι και η ανάγκη τους, η εύλογη προσδοκία τους για αναγνώριση και αγάπη, για κάποιας μορφής δικαίωση σχετικά με τα έργα τους και σχετικά μ' αυτή την ύπαρξή τους ακόμη... Πράγματα δύσκολα και βαριά, επιρρεπή στην αστοχία των ανθρώπων κι εκτεθειμένα στην αίσθηση ματαιότητας που αισθάνονται ιδιαίτερα όσοι κρέμονται απεγνωσμένα από πράγματα κι απ' τη στάση των άλλων απέναντι τους -όλα τόσο ανθρώπινα! Προφανώς, σε συνθήκες τέτοιας έντονης ψυχικής καταπόνησης, ιδιαίτερα στο μέτρο που αυτή βιώνεται ασυναίσθητα ή ασυνείδητα, είναι ισχυρό το εξής ενδεχόμενο: Η άμυνα απέναντι στη ροή των πραγμάτων που απειλεί μεγάλη γκάμα υποκειμενικών κεφαλαίων (από τη ρεαλιστική ανάγκη ασφάλειας και αίσθησης του ανήκειν, μέχρι ναρκισσισμούς και υπαρξιακές παρακαταθήκες) μπορεί να πάρει τη μορφή ψυχικού σκαντζόχοιρου και μάλιστα με πρόσμειξη στρουθοκαμήλου και Χάρι Πότερ: Αγκάθια, άμυνα, άρνηση, απόρριψη, απόσταση... και μαζί, η αυταπάτη ότι, αν κλείσεις τα μάτια, χώσεις την κεφαλή στην άμμο και ξορκίσεις το κακό με μάγια, η απειλή θα εξαλειφθεί (ή, έστω, θα αναχαιτιστεί ικανοποιητικά). Είναι φανερό ότι μια τέτοια στάση, όσο κι αν είναι ανθρώπινα ενδεχόμενη, δεν λειτουργεί πολύ καλά σε βάθος χρόνου. Όποια κι αν είναι τα βραχυπρόθεσμα οφέλη

της, όλα χους συρρικνώνονται στο εξής απλό: Τροφοδοσία και υπερτροφία της μιας ή της άλλης ναρκισσιστικής αυταπάτης. Όμως, αυτή η φούσκα του Εγώ δεν μπορεί να έχει παρά την τύχη κάθε φούσκας: Αργά ή γρήγορα, θα σκάσει. Στο μεταξύ, το χάσμα μεταξύ γονιού-παιδιού θα έχει μεγαλώσει και βαθύνου, οι γέφυρες θα έχουν υπονομευθεί, οι κώδικες έκφρασης και νοηματοδότησης θα έχουν αποκλίνει επικίνδυνα... και καλημέρα μπερδέματα.

Συνεπώς, η στάση «Μα τι χάλια κόσμος είναι ο κόσμος σου... Ζήτω ο δικός μου κόσμος!» μόνο μπελάδες θα προκαλέσει, τόσο στους γονιούς που την υιοθετούν όσο και στα παιδιά που την υφίστανται. Άλλοτε επιστρέφοντας την («Δεν κοιτάτε τα δικά σας τα χάλια, γονείς...») -ειπωμένο με λόγια ή χωρίς λόγια, με στάσεις, πράξεις, παραλείψεις, έλλειμμα ανθρώπινης σχέσης και γαλήνης μέσα στο σπίτι. Κι άλλοτε καταπίνοντας την, σκύβοντας το κεφάλι, υποτασσόμενα στον παραλογισμό της -και φέρνοντας, στον εαυτό τους και σ' όλο το σπίτι, τον λογαριασμό: Παιδιά χαμένα, με ψεύτικη ζωή, κίβδηλο τρόπο, με πλαστή ψυχή, με κενό εαυτό, που καταρρέουν προς τα μέσα και πολλές φορές και προς τα έξω (σχολείο, παρέες... κι έχει κι άλλα πολλά το μενού).

Κι ενώ τα πράγματα και οι ψυχές από κει σωριάζονται, οι γονείς βρίσκονται και σε απόσταση τέτοια και σε συχνότητα τέτοια, που θέλουν να βοηθήσουν, αλλά δεν ξέρουν πώς... Ενώ το κόστος της αποξένωσης λόγω της ύβρεως που αντιπροσωπεύει η αλαζονική στάση «Όποιος δεν παίζει το παιχνίδι που παίζω εγώ είναι λάθος» πέφτει μοιραία στα κεφάλια όλων.

Προφανώς, τα όσα ανάγλυφα δείχνει η απορριπτική στάση του γονιού απέναντι στον κόσμο του παιδιού του, τηρουμένων των αναλογιών, ισχύουν και σε άλλες ανθρώπινες σχέσεις, ιδίως όπου η ασυμμετρία της πραγματικότητας κάνει αισθητά διαφορετικούς τους κόσμους του ενός και του άλλου μέλους της σχέσης.

Πηγή: *Ν.Σιδέρη, Δεν παίζεις μόνο εσύ υπάρχουν κι άλλοι!, Εκδ. Μεταίχμιο.*